

Tariq Ali: Recension av 2 Trotskijbiografier

[Om Trotsky: A Biography, av Robert Service, och Stalin's Nemesis: The Exile and Murder of Leon Trotsky, av Bertrand M Patenaude.]

Under mer än ett halvt sekel betraktades Isaac Deutschers tre volymer stora biografi om Trotskij, i sig själv ett litterärt och historiskt mästerverk, som sista ordet i ämnet. Många som var våldsamt fientligt inställda till den ryska revolutionen och samtliga dess ledande aktörer hyllade trots det dessa böcker: när den nyvalde premiärministern Tony Blair 1997 ombads nominera sin favoritbok till National Book Day, så nominerade han trilogin. 12 år senare har kulturen i detta land blivit så överväldigande konformistisk att alla alternativ till kapitalismen anses vara helt främmande.

Den idoge Service har nu producerat en mastig volym om Trotskij, att lägga till den samling som även omfattar Lenin och Stalin. Som Service berättar för oss är han till skillnad från Deutscher fientligt stämd till revolutionen och dess ledare, men han irriteras av det faktum att Trotskij fick så bra recensioner i väst (en nyhet för mig). Han var precis som de andra förutom att han skrev mycket bra, vilket tilltalade intellektuella i New York. Services uppfattning kan sammanfattas i en mening: Trotskij var en skoningslös och kallblodig mördare och förtjänar att avslöjas som sådan.

Denna kontrafaktiska* metod är inte ny, och var ett vanligt knep bland de flesta antikommunistiska och Stalinvänliga ideologerna under större delen av förra århundradet. Service upplyser oss om att Winston Churchill stödde Stalin mot Trotskij under skenrättegångarna. Den gamle veteranen kunde förvisso skilja mellan konservativa och radikaler. Han hade heller inte mycket till övers för Gramsci, och dränkte nästan Mussolini i hyllningar såsom varande ett bålverk mot den onda bolsjevismen.

Churchills avhandling fördömer Trotskij som "Europas spöke" och är skriven med en livfullhet och lidelse som nästan passar hans måltavla. Tyvärr kan inte samma sak sägas om Services tungfotade redogörelse, där en del påståenden är så futtiga att man gör bäst i att ignorera dem. I de flesta viktiga frågor – faran att ersätta staten med partiet i Ryssland, behovet att förena sig med socialdemokrater och liberaler för att besegra Hitler, det fåfänga att tvinga in kommunisterna i en allians med Chiang Kai-shek i Kina, det öde som väntade judarna om Hitler skulle komma till makten och de ständiga varningarna om att nazisterna förberedde en invasion av Sovjetunionen – visade han sig gång efter gång ha rätt.

Det är inte förvånande att den kontrafaktiska historieskolan sällan diskuterar vad som skulle ha hänt om generalerna Kornilov, Denikin och Judenitj hade segrat istället för Lenin och Trotskij. En sak är så gott som säker: eftersom revolutionen framställdes som jude-bolsjevikernas verk så hade en våg av pogromer decimerat antalet judar.

Patenaudes kortare och mycket bättre skrivna bok är mycket mer objektiv och faktiskt mer lärd. Även om den koncentrerar sig på Trotskijs exil i Mexiko och ger fascinerande porträtt av såväl älskare, medhjälpare som mördare (inklusive detaljer om Trotskijs affär med Frida Kahlo som Deutscher överskyldde så milt), så omfattar den också hans tidigare liv.

Till skillnad från de borgerliga revolutioner som omvandlade Europa på 1500-1700-talen, var den socialistiska revolutionen ett på förhand uttänkt projekt som var ämnat för ett mycket mer utvecklade land än Ryssland. Till och med för dess ledare var den bolsjevikiska segern 1917 ett hopp rakt ut i mörkret. Den bolsjevikiska ortodoxin trodde inte att den nyfödda republiken kunde klara sig på egen hand. Partiets ledning väntade sig att den tyska revolutionen skulle bryta dess isolering och förvandla Europa. Istället bestämde sig de största imperialistiska länderna för att stöda de vitas

* **Kontrafaktisk** är en vetenskaplig benämning på det mera folkliga uttrycket "om inte om hade varit" – öa.

kontrarevolution, vilket ledde till ett inbördeskrig som den nybildade Röda armén vann, men till fruktansvärda kostnader: bönderna hade stötts bort av tvångsrekquisitioner och rekrytering till militärtjänst. Inbördeskriget 1918-1921 gjorde slut på den lilla arbetarklassen. Många dog och ett skikt som överlevde sögs snabbt upp i den nya statsapparaten.

I egenskap av grundare och organisatör av Röda armén var Trotskij otvivelaktigt skoningslös för att garantera seger för sin sida – precis som Lincoln under det amerikanska inbördeskriget. De bolsjevikiska ledarna var utmattade på hemmaplan och isolerade utomlands, och besatta av Robespierres och Saint-Justs öde kom de till slutsatsen att de till varje pris måste hålla sig kvar vid makten. Ett tidigt resultat av det blev det brutala förtrycket av Kronstadtmatrosernas uppror. Ett senare resultat blev stalinismen, som inte bara krossade revolutionens strävanden utan de flesta av dess ledande kadrer.

Nittio procent av Lenins centralkommitté stämplades som förrädare och avrättades. Stalin mördade fler bolsjeviker än tsaren. Som Patenaude påpekar var mordet på Trotskij oundvikligt. Efter Stalin-Hitlerpakten tvingades man för att inte förarga Führern dra tillbaka tidiga antisemitiska karikatyrer som framställde Trotskij som agent för Hitler. Nu blev Trotskij agent för USA. Det behövdes inga ytterligare förändringar eftersom han hade blivit fixad innan USA blev allierad under kriget.

Försöken att reformera systemet inifrån misslyckades till stor del därför att byråkratin vägrade att ge upp sin makt. Till sist gjorde den slut på sig själv och kapitulerade tyst och skamligt inför den globala kapitalismens krafter. Nödens rike ersattes aldrig av frihetens, den egna frigörelsens och den mänskliga överhöghetens rike, som Marx hade skrivit. Det tog – som Trotskij lugnt hade förutsagt – slut genom att kapitalismen återupprättades. Cromwell, Napoleon och Stalin hade alla skapat ett maktsystem som nästan gjorde återupprättandet av den gamla samhällsordningen oundviklig.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)